

EL LECTOR ACCIDENTAL

VICENÇ PAGÈS JORDÀ

Quan el 'barco' era polèmic

LAURA LEZZA / GETTY

Aquest any es compleixen trenta anys de la publicació d'*El barco fantasma* (Llibres de l'Índex, 1992), que llegit amb perspectiva resulta molt útil per entendre el fenomen que va cristal·litzar el 1986 amb la publicació del llibre *Verinosa llengua*, de Xavier Pericay i Ferran Toutain. De seguida la polèmica va adoptar la terminologia equidistant que va encunyar el periodista Joan Barril: el català *light*, equivalent al "català que ara es parla" i presumptament defensat a *Verinosa llengua*, es contraposava al català *heavy*, propugnat per la Secció Filològica de l'IEC. Quan el 2005 Pericay i Toutain van firmar el manifest del qual sorgiria Ciutadans, va semblar que tot plegat era una maniobra espanyolista des del principi. *El barco fantasma*, publicat entremig, mostra que el fenomen era més complex.

Des del primer moment, Pericay i Toutain estaven vinculats a una dinàmica més àmplia, que s'havia originat a mesura que Convergència i Unió consolidava el domini sobre les institucions del país. Jordi Pujol, que desconfiava de la cultura catalana contemporània, es refugiava en manifestacions folklòriques. La Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans era partidària d'una llengua embalsamada, que no resultava apta per als nous mitjans audiovisuals. Als anys vuitanta, el model lingüístic

de l'*Avui* era més pròxim als estilemes de Marian Vayreda que a les necessitats comunicatives de finals del segle XX. Una part important dels joves professionals de la llengua, com ho eren els autors del llibre, reclamaven una normativa més flexible.

El barco fantasma recull una trentena d'articles publicats entre 1982 i 1992, escrits per onze autors, la majoria filòlegs amb experiència en correcció de textos periodístics, com Ricard Fité i Miquel Prat, però també traductors com Joan Sellent, i poetes (tres dels autors han obtingut el premi Carles Riba). El perfil era d'un home nascut als anys cinquanta, crític amb el model de llengua oficial i també amb la concepció essencialista de la cultura; només hi figuren dues dones, les germanes Carme i Dolors Casals.

A *El barco fantasma* no s'hi parla només de llengua, sinó també de literatura. Carles Camps Mundó i Josep Maria Fulquet dediquen articles àcids a poetes en actiu, Xavier Pericay critica la forma com s'havia publicat un llibre inèdit de Mercè Rodoreda, Ferran Toutain compara la llengua de Pla i Foix, i Xavier Lloveras posa en dubte la competència de Maria Jaén i de Manuel de Pedrolo.

Uns anys més tard, el 1996, Xavier Pericay i Ferran Toutain van publicar un llibre que hauria de llegir tot aspirant a escriptor, *El mal-*

entès del noucentisme, que analitza la llengua literària dels prosistes catalans del segle XX. No s'hi reivindica pas una literatura que utilitzi "el català que ara es parla", sinó l'apropiació personal d'una tradició literària basada en la llengua viva, allunyada d'arcaïsmes, de transdialecetes i de paraules fetitxe. Els prosistes que consideren modèlics són els mateixos que havia assenyalat Gabriel Ferrater a les conferències dels anys seixanta, especialment Josep Pla, als quals afegeixen Joan Sales, Salvador Espriu i –en un lloc preeminent– Mercè Rodoreda.

Com que és el centenari del seu naixement, val la pena posar en relleu la influència de Gabriel Ferrater en la manera com Pericay i Toutain entenen l'evolució literària del català. No només el contingut d'*El malentès del noucentisme* es pot entendre com la continuació de les tesis ferraterianes, sinó que també ho és el to del llibre –així com el de *Verinosa llengua* i d'*El barco fantasma*–: els autors transmeten la sensació de formar part dels *happy few*, mostren l'orgull de separar-se del corrent oficial, i també el plaer de trobar defectes a les patums. Encara hi podríem afegir un altre punt en comú: el menyspreu per les valoracions extraliteràries. Una de les afirmacions que fa Ferrater a la conferència sobre Joaquim Ruyra podria aparèixer sense cap retoc a *El malentès del noucentisme*: "El mal crònic de la literatura catalana moderna és el catalanisme".

L'entusiasme amb el qual Ferrater feia públiques opinions que sabia que molestarien part de l'audiència i la tendència a la *boutade* intel·lectual són compartides pel seu germà i marmessor, Joan Ferraté, que va titular *Provocacions* un dels seus reculls d'articles. No és casual que fos Joan Ferraté –a qui ningú gosaria qualificar de *light*– l'autor del pròleg de *Verinosa llengua*, on considera que Pericay i Toutain "están decidits a persistir provant de fer d'aquest país un territori habitable per la cultura".

Ha plogut prou des de llavors. Costa de creure que dècades enrere es produïen polèmiques virulentes sobre la paraula *barco* i sobre la distinció entre *per i per a*, plenes de prejudicis ideològics, de maniqueïsmes i de desqualificacions *ad hominem*. El 2022 ja no discutim sobre la idoneïtat de paraules concretes. El que avui està en entredit no és el model de llengua, sinó la supervivència del català, si més no a l'escola i a les xarxes socials. Aquells joves irats del segle XX han seguit trajectòries diferents –també hi ha independentistes abrandats i un membre de la Secció Filològica, Oriol Camps–, i gran part de les seves tesis, com les de Gabriel Ferrater, han estat assumides. ♦♦

DÈCADES ENRERE ES PRODUÏEN POLÈMIQUES SOBRE EL MODEL DE CATALÀ, I EL DEBAT ACTUAL ÉS SOBRE LA SUPERVIVÈNCIA DE LA LLENGUA

OBRO FIL

ANNA GUITART

La màgia de rellegir

Aquesta setmana, curiosament, he tingut a les mans dos llibres que em conviden al mateix, a rellegir. D'una banda, per fi he pogut agafar *Comptes pendents*, de la Vivian Gornick (Trad. Martí Sales, L'Altra), una autora que adoro des que la vaig descobrir, no fa gaire. De l'altra, acabo de rebre un llibre que dosificaré, perquè vull que em duri: *Jardins secrets. 99 llibres per tornar a llegir*, de l'escriptor i crític literari Ponç Puigdevall (La Magrana). L'autor ha recopilat 99 ressenyes seves però, de manera metafòrica, de seguida ens diu que són "un inventari d'experiències de lector". S'ha deixat portar pel seu gust personal, no hi ha cap voluntat de fer un cànon, explica. Totes admeten, això sí, l'experiència de la relectura.

Mirant l'índex, s'hi intueix una passejada molt inspiradora per la literatura catalana des de l'any 1991 i fins ara (els textos estan ordenats cronològicament). Només porto alguns capítols, però de seguida veus que està molt ben escrit. Això, que hauria de ser "normal" (sic), ho destaco com a excusa per parlar d'una altra cosa: a la introducció del llibre, Puigdevall fa unes observacions molt pertinents sobre la crítica literària. La necessitat d'escriure bé és només un dels requisits que destaca, val la pena recuperar els altres, que es veuen reflectits, o "posats en pràctica", a les ressenyes del llibre.

QUAN RECUPERO UN LLIBRE, TORNO A SER LA PERSONA QUE ERA EN LA PRIMERA LECTURA

Gornick també comparteix relectures amb nosaltres, d'una manera més personal, i aprofundint més en el que significa recuperar llibres. Escriu que li sembla que rellegir un llibre important és una mica com estirar-se al divan del psicoanalista: coses que recordaves d'una manera, en realitat eren d'una altra, la història és posada en qüestió. Això no la desanima, segueix llegint, meravellada. De fet, es pregunta en alguns casos: com pot ser que no veiés això? Però la resposta no és lluny, més endavant parla del coneixement que ens donen els anys viscuts. Que pertinent! Els llibres, segurament, són els mateixos, però nosaltres ja no. Ens transformem, també com a lectors, però per a mi rellegir té una cosa preciosa: quan recupero un llibre, per un moment, torno a ser la persona que era la primera vegada, en la primera lectura. Com és possible? Pura màgia, això dels llibres. ♦♦